

نویدِ فارسی

NAVEED-E-FARSI
3rd Language Persian Book

Tenth **10** Standard

تھرڈ لائنو تچ فارسی ٹکسٹ بک

برائے جماعت دہم

KARNATAKA TEXTBOOK SOCIETY (R.)

6th Cross, Malleshwaram.

Bengaluru - 560 003.

THE CONSTITUTION OF INDIA

PREAMBLE

WE, THE PEOPLE OF INDIA, having solemnly resolved to constitute India into a ¹**[SOVEREIGN SOCIALIST SECULAR DEMOCRATIC REPUBLIC]** and to secure to all its citizens :

JUSTICE, social, economic and political;

LIBERTY of thought, expression, belief, faith and worship;

EQUALITY of status and of opportunity; and to promote among them all

FRATERNITY assuring the dignity of the individual and the ²[unity and integrity of the Nation];

IN OUR CONSTITUENT ASSEMBLY this twenty-sixth day of November, 1949 do **HEREBY ADOPT, ENACT AND GIVE TO OURSELVES THIS CONSTITUTION.**

1. Subs. by the Constitution (Forty-second Amendment) Act, 1976, Sec.2, for "Sovereign Democratic Republic" (w.e.f. 3.1.1977)
2. Subs. by the Constitution (Forty-second Amendment) Act, 1976, Sec.2, for "Unity of the Nation" (w.e.f. 3.1.1977)

Text Book Committee

Chairperson :

1)Prof. K. Mohammad Haneef Oomeri M.A.

Hazrat Bilal Arabic College, Talikoti Dist, Vijayapura, Karnataka. Pin. 586 214.

Members :

1)Janab Athar Hussain Ansari - Alim, Fazil, Patna

Lecturer Hazrat Dada Kalami College, Hukkeir, Dist Belagavi.

2)Janab A. Abdul Gani - Jamai Munshi Fazil

Lecturer Hazrat Bilal Arabic College, Talikot - 586214

3)Janab Manzoor Ahmad Misbahi Rizvi - M.A. F.A.

Lecturer Hazrat Dada Kalami College, Hukkeir, Dist Belagavi.

Scrutinizer :

Janab Dr. Irshad Ahmed Rizvi Sahil Shahsarami (Alig) M.A. Phd.

Malleshwaram Bengaluru - 03.

Artist :

Sri Mark. S

B.T.M, Layout 1st Stage Bengaluru.

Chief Co-ordinator :

Prof. G.S. Mudambadithaya, Curriculum revision and
Text book preparation, KTBS, Bengaluru.

Chief Adviser :

Sri Nagendra Kumar, Managing Director, KTBS, Bangalore.

Sri Panduranga, Deputy Director (in charge), KTBS, Bengaluru.

Programme Co-ordinator :

Smt. Jaya Lashmi C.D - Assistant Director, KTBS, Bengaluru.

PREFACE

The Textbook Society, Karnataka has been engaged in producing new textbooks according to the new syllabi which in turn are designed on NCF – 2005 since June 2010. Textbooks are prepared in 12 languages; seven of them serve as the media of instruction. From standard 1 to 4 there is the EVS, Mathematics and 5th to 10th there are three core subjects namely mathematics, science and social science.

NCF – 2005 has a number of special features and they are:

- Connecting knowledge to life activities
- Learning to shift from rote methods
- Enriching the curriculum beyond textbooks
- Learning experiences for the construction of knowledge
- Making examinations flexible and integrating them with classroom experiences
- Caring concerns within the democratic policy of the country
- Making education relevant to the present and future needs.
- Softening the subject boundaries-integrated knowledge and the joy of learning.
- The child is the constructor of knowledge

The new books are produced based on three fundamental approaches namely.

Constructive approach, **Spiral** Approach and **Integrated** approach. The learner is encouraged to think, engage in activities, masters skills and competencies. The materials presented in these books are integrated with values. The new books are not examination oriented in their nature. On the other hand they help the learner in the all round development of his/her personality, thus help him/her become a healthy member of a healthy society and a productive citizen of this great country India.

The most important objectives of teaching language are listening, speaking, reading, writing and reference work. These skills have been given a lot of importance in all the language textbooks. Along with the inculcation of these skills, fundamental grammar, opportunities for learners to appreciate beauty and imbibe universal life values have been integrated in language textbooks. When learners master these competencies, they would stop studying textbooks for the sake of passing examinations. In order to help learners master these competencies, a number of paired and group activities, assignments and project work have been included in the textbooks. It is expected that these activities would help learner master communicative skills. Ultimately, it is expected that students master the art of learning to learn and make use of these competencies in real life.

A few works of some writers and poets have been included in these textbooks. The textbook society is extremely grateful to them for giving their consent for the inclusion of these pieces in the textbooks.

Date: 1.3.2014

Prof. G S Mudambadithaya
Coordinator
Curriculum Revision and Textbook Preparation
Karnataka Textbook Society®
Bengaluru - 03

Nagendra Kumar
Managing Director
Karnataka Textbook Society®
Bengaluru - 03

پیش لفظ

فارسی زبان کا شمار دنیا کی قدیم ترین زبانوں میں ہوتا ہے۔ یہ ایران اور اس کے آس پاس کے علاقوں کی زبان ہے اور آج بھی وہاں بولی اور سمجھی جاتی ہے۔ ہندوستان میں تقریباً آٹھ نو سو سال تک فارسی زبان کا رواج رہا۔ مغلیہ دور حکومت میں فارسی یہاں کی دفتری زبان تھی، فارسی کا مقامی زبانوں پر کافی اثر رہا ہے۔ اردو، کشمیری اور دیگر مقامی زبانوں میں بہت سے الفاظ فارسی زبان سے درآمد کئے گئے ہیں۔ ریاست کرناٹک کی مختلف درسگاہوں میں فارسی بہ حیثیت اختیاری زبان پڑھائی جا رہی ہے۔

ریاستی حکومت کرناٹک کی جدید تعلیمی پالیسی 1986ء کے تحت مختلف درجات کے لئے فارسی کتابیں تیار کرائی گئی ہیں اور اب NCF 2005 کے جدید تعلیمی پالیسی کے تحت تیسری زبان کی حیثیت سے نصابی کتاب تیار کرائی جا رہی ہے۔

زیر نظر کتاب "نوید فارسی" برائے درجہ دہم جدید نکات کو سامنے رکھتے ہوئے ترتیب دی گئی ہے جس میں طلباء کی عمر، جماعت اور زبان دانی وغیرہ کا پورا پورا لحاظ رکھا گیا ہے ہمیں امید ہے کہ ہماری یہ کوشش کارگر ہوگی اور پسندیدگی کی نگاہ سے دیکھی جائے گی۔ طلبہ اور اساتذہ ہماری اس کوشش سے مطمئن ہیں تو ہم سمجھتے ہیں کہ ہماری یہ کوششیں کامیاب ہیں۔ اس کتاب کو مزید بہتر بنانے کے سلسلے میں کوئی بھی مشورہ بخوشی قبول کیا جائے گا۔ اس کتاب کی تیاری میں محکمہ نصابی کتب کے تمام افسران اور عملہ کے تعاون کا مرتبین شکر یہ ادا کرتے ہیں۔

فقط

چیرمین وارا کین

مجلس نظر ثانی برائے نصابی کتاب

صدر مجلس

پروفیسر برگوراما چندرپا: مجلس نظر ثانی برائے ریاضی نصابی کتاب، کرناٹک ٹیکسٹ بک سوسائٹی (رجسٹر) بنگلور-03

مجلس نظر ثانی

صدر: جناب عبدالجبار عمری، پرنسپال، القادر عربک کالج، شاہ پیٹ، وجے پورہ-101 586

اراکین

جناب یس۔ اے رحمن، وظیفہ یاب معلم، # 1493 راجیونگر، فسٹ اسٹیج، میسور-019 570
ڈاکٹر محمد شمس الدین رشادی، حسنت ڈگری کالج، ہنورا بنڈاروڈ، بنگلور۔

جناب کے۔ یم حنیف، کلچر، حضرت بلال عربک کالج، تالیکوٹے مڈے بہال تعلق، ضلع وجے پورہ۔
جناب کے۔ یس عبدالقادر، پرنسپال، نور نبی عربک کالج، چاند پور کالونی، وجے پورہ-104 586

اعلیٰ مجلس نظر ثانی

ڈاکٹر آر۔ محمد عمری، اسوسیٹ پروفیسر، وی تچ ڈی ہوم سائنس کالج شیشادھری روڈ، بنگلور-001 560
ڈاکٹر اہی فدائی، # 1616 IV کراس شیوارامیا لے آؤٹ، تچ بی آر III بلاک، کلیان نگر پوسٹ بنگلور-43

میر صلاح کار

شری یم۔ پی۔ مادھے گوڈا، مینیجنگ ڈائریکٹر، کرناٹک ٹیکسٹ بک سوسائٹی (رجسٹر) بنگلور-03
شری یمتی ایشا یم۔ ڈی، ڈپٹی ڈائریکٹر، کرناٹک ٹیکسٹ بک سوسائٹی (رجسٹر) بنگلور-03

پروگرام کوآرڈینیٹر

شری موہن کمارا۔ بی

سینئر اسٹنٹ ڈائریکٹر، کرناٹک ٹیکسٹ بک سوسائٹی (رجسٹر) بنگلور-03

ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಕುರಿತು

ಒಂದರಿಂದ ಹತ್ತನೇ ತರಗತಿಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯವರೂ ಅರ್ಥಸಚಿವರೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದರಾಮಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ೨೦೧೪-೧೫ ರ ಬಜೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. ತಜ್ಞರು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮೂಲ ಆಶಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು: “ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯ, ನೈತಿಕಮೌಲ್ಯಗಳು, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿಕಸನ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಮನೋಭಾವ, ಜಾತ್ಯತೀತತೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬದ್ಧತೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾಗುವಂತೆ ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಪುನರ್ ರಚಿಸಲಾಗುವುದು” ಇದು ಬಜೆಟ್ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಆಶಯ.

ಅನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯು ಒಂದರಿಂದ ಹತ್ತನೇ ತರಗತಿಯವರೆಗಿನ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗಾಗಿ ೨೭ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ದಿನಾಂಕ: ೨೪.೧೧.೨೦೧೪ ರಂದು ಆದೇಶಹೊರಡಿಸಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಗಳು ವಿಷಯವಾರು ಮತ್ತು ತರಗತಿವಾರು ಮಾನದಂಡಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿತವಾದವು. ವಿವಿಧ ಪಠ್ಯವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಜ್ಞರು, ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಈ ಸಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಲಿಖಿತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ತಪ್ಪು ಒಪ್ಪುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ಹೊಣೆಹೊತ್ತ ಈ ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆ ‘ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ನಂತರ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ’ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ೨೪.೧೧.೨೦೧೪ರ ಆದೇಶದಲ್ಲೇ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ೧೯.೦೯.೨೦೧೫ ರಂದು ಹೊಸ ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿ ‘ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ರಚಿಸುವ’ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೊಂಡ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ೨೦೧೬-೧೭ ರ ಬದಲು ೨೦೧೭-೧೮ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದೆಂದು ಇದೇ ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸಂಘಟನೆಗಳೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮಾಹಿತಿದೋಷ, ಆಶಯದೋಷಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರಿಗೆ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವುಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಸಮಿತಿಗಳಾಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಂವಾದಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಘಗಳ ಜೊತೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ನೀಡಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಪಕರು, ವಿಷಯಪರಿವೀಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ಡಯಟ್ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಅಭಿಮತಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತ, ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಜ್ಞರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಭೆ ನಡೆಸಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಅರಿವಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಕಡೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಶಾಲಾ (ಎನ್.ಸಿ.ಇ.ಆರ್.ಟಿ) ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಜೊತೆ ರಾಜ್ಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತಜ್ಞರ ಮೂರು ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಗಳು ನೀಡಿದ ತೌಲನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಾಜ್ಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಿಗಿಂತ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಂತೆ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಜೊತೆ ನಮ್ಮ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟನೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ಸಮಿತಿಗಳು ಮಾಡಿರುವುದು ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯೇ ಹೊರತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಮಗ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟುಮಾಡಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗತ್ವ ಸಮಾನತೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಗ್ರತೆ, ಸಮಾನತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಚೌಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮೀರಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಬಯಸುತ್ತೇವೆ, ಜೊತೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂವಿಧಾನದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಿತಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ವಿಷಯವಾರು ಉನ್ನತ ಪರಿಶೀಲನ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡೆದು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಸಂಪೂರ್ಣ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ೨೭ ಸಮಿತಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮತ್ತು ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಪರಿಶೀಲನಾ ಸಮಿತಿಯ ಸಮಸ್ತರನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸಮಿತಿಗಳ ಕೆಲಸ ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಲು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ದುಡಿದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನೆನೆಯುತ್ತೇವೆ. ಸಹಕರಿಸಿದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ವಂದನೆಗಳು. ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಸರ್ವ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ತಜ್ಞರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಎಂ.ಪಿ. ಮಾದೇಗೌಡ
ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು
ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ (ರಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು-೮೫

(ಪ್ರೊ. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ)
ಸರ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷರು
ರಾಜ್ಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಪರಿಷ್ಕರಣಾ ಸಮಿತಿ
ಕರ್ನಾಟಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಂಘ (ರಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು-೮೫

فہرست مضامین

نمبر شمارہ	اسباق	مضمون نگار	صفحہ نمبر
1	حمد	انظامی گنجوی	1
2	نعت نبی صلی اللہ علیہ وسلم	فارسی کی دوسری جدید	4
3	جائی گل گل باش و جائی خار خار	انتخاب فارسی نثر	7
4	انجام ظلم	نصاب فارسی ممبئی	10
5	مولانا ابوالکلام آزاد اولین وزیر تعلیم ہند	مرتبین	13
6	اسراف نہ کنیم	چمنستان فارسی	17
7	دوستی و دوست نما	انتخابات فارسی نثر ممبئی	21
8	تقسیم کبریٰ	دبستان فارسی دوم	24
9	گفت و شنید	انتخابات فارسی نثر	26
10	در مذمت طمع و سگ طمع کار	ترجمہ فارسی ممبئی	30
11	قصیدہ میسور	شاہ ابوالحسن ادیب	32
12	ہمہ کار ہائی خدا موافق حکمت است	انتخابات نثر فارسی	34
13	انترنیت	مرتبین	37
14	نامہ جات	نصاب فارسی	40
15	غزلیات	مختلف دوا این شعراء فارسی	43
16	رباعیات	مختلف فارسی شعراء	52
17	اصناف سخن	مرتبین	54
18	ذخیرہ الفاظ	مرتبین	57

سبق: 1

حمد

خدایا جہاں بادشاہی تراست
زما خدمت آید خدائی تراست

پناہ بلندی و پستی توئی
ہمہ نیستند آنچہ هستی توئی

توئی برترین دانش آموز پاک
زدانش قلم رانده بر لوح خاک

توئی کافریدی زیک قطرہ آب
گہرہائی روشن تر از آفتاب

ز گرمی و سردی و از خشک و تر
سرشتی باندازہ یک دگر

مرا در غبارِ چنین تیرہ خاک
تو دادی دل روشن و جان پاک

سپر دم بتو مایہ خویش را
تو دانی حساب کم و بیش را

رہی پیشم آور کہ انجام کار
تو خوشنود باشی و من رستگار

(نظامی)

(مأخوذ از انوار فارسی)

الفاظ و معانی:

خدمت آید =	کام آنے والی چیز
بلندی و پستی =	اونچ نیچ، مراد آسمان و زمین
ہستی x غیسی =	موجود x غیر موجود
آفریدی =	تو نے پیدا کرنے کیا
قلم راندن =	لکھنا
دانش =	علم، عقل
دانش آموز =	علم سکھانے والا (معلم)
لوح =	تختی (لوح خاک) مٹی کی تختی یعنی زمین
گوہر =	موتی
غبار =	گرد، دھول
تیرہ =	تاریک، اندھیرہ
سپردن =	سونپنا، حوالے کرنا
مایہ =	پونجی، سرمایہ
رستگار =	چھٹکارا، نجات
خوشنود =	راضی، خوش

تمرینات

I: جواب ایس سوالہارا بنویسید۔

- ۱۔ بادشاہی برائے کس است؟
- ۲۔ پناہ بلند و پستی کدم است؟
- ۳۔ گوہر ہائی روشن را بہ چه چیز پیدا کرو؟

۴۔ خدا ما از خاک چه داده است؟

۵۔ شاعر از خدا چه طلب کرو؟

II: کلمہای زیر را جمع بنویسید۔

دانش ، آفتاب ، قلم ، قطره ، لوح

III: این کلمہارا اضداد بنویسید

بلندی ، برترین ، خاک ، آب ، تیرہ

IV: ابیات زیر را شرح بکنید۔

توی کافریدی زیک قطره آب

گہرہائی روشن تر از آفتاب

رہی پیشم آور کہ انجام کار
تو خوشنود باشی ومن رستگار

V: این حمد را از بر کردہ پیش آموزگار بشنوائید۔

☆☆☆

سبق: 2

نعتِ نبی محمد ﷺ

بعد ازاں گوئیم نعتِ مصطفےٰ
آنکہ عالم یافت از نورش صفا

سید الکونین ختم المرسلین
آخر آمد بُدُ فخر الاولین

آنکہ آمد بر فلک معراج او
انبیاء و اولیاء محتاج او

شد وجودش رحمۃ للعالمین
مسجد او شد ہمہ روی زمین

صد ہزاراں رحمت جاں آفریں
بروی و برآل پاک طاہرین

ہر دم از ماصد درود و صد سلام
بر رسول و آل و اصحابش تمام
(فارسی کی دوسری جدید)

الفاظ و معانی:

گوئیم = ہم کہتے ہیں
صفا = روشنی
کونین = دونوں جہاں

ختم المرسلین	=	آخری رسول
فخر الاولین	=	انگوں کے لئے فخر کا باعث
طاہرین	=	پاک لوگ
ہر دم	=	ہر وقت
فلک	=	آسمان
آفریں	=	پیدا کرنے والا
بروئے	=	اُس پر
معراج	=	حضور ﷺ کا اللہ تعالیٰ کے دربار
میں اور ساتوں آسمانوں کی سیر کرنا		
اصحاب	=	صحابہ کرام، اللہ کے رسول کے ساتھی
بریں	=	اِس پر

تمرینات

I: سوالات زیر را جواب بنویسید۔

- (۱) از نور مصطفیٰ عالم چه یافت؟
- (۲) فخر الاولین کدام است
- (۳) معراج او کجاست
- (۴) چه معنی است؟ ”مسجد او شد همه روی زمین“
- (۵) درود و سلام بر کسماں خوانیم

II: الفاظ زیر را جمع بسازید۔

نور ، فلک ، مسجد ، جان ، درود

III: الفاظ زیر را واحد بسازید

مرسلین ، اولین ، اولیاء ، عالمین ، اصحاب

IV: اضداد ایں الفاظ بنویسید

نور ، اولین ، فلک ، محتاج ، پاک

V: کلمہ ہائے زیر را در جملہ شہما استعمال بکنید۔

مصطفیٰ ، فخر الاولین ، معراج ، روئے زمین ، اصحاب

VI: جملہ ہائے زیر را ربط بدھید۔

”ب“

”الف“

محتاج او

(۱) سید الکونین

ختم المرسلین

(۲) انبیاء و اولیاء

رحمۃ اللعالمین

(۳) ہمہ روئے زمین

مسجد اوشد

(۴) شد و جودش

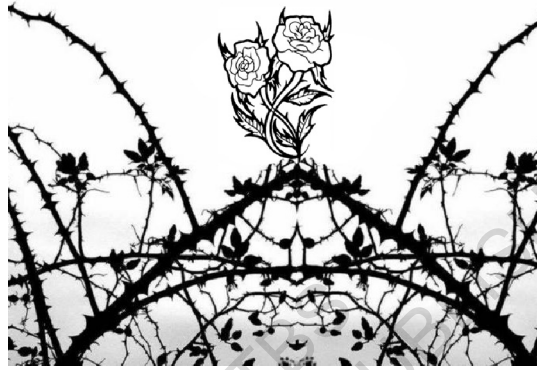
VII: ایں نعت را یاد کردہ بہ آموزگار خود بشنوائید۔

☆☆☆

سبق: 3

جای گل گل باش و جای خار خار

شخصی صدمن آھن پیش دوستی امانت گذاشت و خود بسفر رفت۔ چوں مراجعت نمود مال خود را باز خواست۔ آں دوست در مال امانت خیانت کردہ بود۔ گفت آھن ترا در گوشہ خانہ نہادہ بودم، موش ہا گرد آمدند و پاک بخوردند۔ آں شخص تعجب کرد و ہیچ نہ گفت۔ روز دیگر باز آمد و گفت: من بسفری روم می خواہم کہ دیگر بار مال خود را نزد تو امانت نہم۔ بشرط آنکہ تو بحفاظت آں مشغول شوی۔ دوست خائن بہزار زبان استمالت کرد و گفت بجان در حراست آں خواہم کوشید۔ و بمنّت تمام از وی وعدہ خواست کہ شب بیضاختش رود، چوں آں شخص بخانہ اش درآمد ویرا بجای صدر بنشانند۔ و پسران خود را پیش رویش آورد۔ تا رسوم دوستی و یگانگی را بیشتر بجا آورده باشد۔ شخص مذکور بعد از تناول طعام اجازت رفتن خواست۔

و پسر کو چک اور مخفی برداشت و برد۔ آں دوست تمام شب در جستجوی پسر خود پریشان می بود و روز در آں حیران و سرگردان۔ ہیچ جاسراغ پسر را نیافت۔ ناچار بخانہ آں شخص رفت و حال خود را

عرض کردو۔ آن شخص گفت کہ چون از خانہ تو مراجعت کردم۔ آواز گریہ، طفلی را بر آسمان شنیدم۔ گویا زغنی بچہ آدمی را بچنگال گرفته پروازی کرد۔ دوستِ خائن گفت: مگر دیوانہ شدہ؟ زغنی چگونہ می تواند بچہ آدمی را برد؟ آن شخص گفت۔ خاموش باش جائی کہ موش صدمن آہن بخورد زغنی نیز بچہ آدمی را می تواند برد۔ دوستِ خائن دانستکہ حال چیست۔ گفت: اندیشہ مکن کہ آہن را موش نخورده است۔ آن شخص گفت: تو ہم بيفکر باش کہ بچہ ترازغنی نبرده است۔ الغرض آہن را باز داد، و بچہ خویش را گرفت۔

حاصل مطلب بامردم مکار دغا باز جھت دفع مضرت شان فریب و حیلہ کردن جائز است، ونہ برائے جلب منفعت۔

بیت : باش در عالم زہر یک ہوشیار۔ جائی گل گل باش و جای خار خار

(از صد حکایت)

الفاظ و معانی:

آہن	=	لوہا	=	موش ہا	=	چوہے
تناول طعام	=	کھانا کھانا	=	زغنی	=	ایک چیل
چنگال	=	بچہ	=	جلب منفعت	=	فائدہ حاصل کرنا
خار	=	کائنا۔	=	گل	=	پھول
استمات	=	لُبھانا				

I: پرسش ہائے زیر مختصر جواب بدھید۔

- (۱) شخص خائن صاحبِ آہن را چہ جواب داد؟
- (۲) شخص مذکور برائے رسوم دوستی ویگانگی چہ کرد؟
- (۳) شخصے دیگر پسر کو چک را چہ کرد؟
- (۴) شخص خائن با دوست خود چہ کرو؟

II: پرسش ہائے زیر را تفصیل جواب بدھید۔

- (۱) میان صاحب آہن و دوست او چه واقعہ رونما شد؟
- (۲) صاحب آہن مال خود را از دوست چگونه مراجعت کرد؟

III: کلمہ ہائے زیر را واحد و جمع بسازید۔

موش ہا، شرط، پسران، خانہ، زغنہا، رسوم، مکار، دوست

IV: جملہ ہائے زیر را بحوالہ متن جواب بدھید۔

- (۱) گفت آہن ترا در گوشہ خانہ نہادہ بودم موش ہا گرد آمدند و پاک بخورند۔
- (۲) چوں از خانہ تو مراجعت کردم آواز گریہ طفلی را در آسمان شنیدم۔
- (۳) بے فکر باش کہ بچہ ترا زغنہ بردہ است۔
- (۴) اندیشہ مکن کہ آہن را موش خوردہ است۔

V: حاصل مطلب از یہ حکایت را بیان بکنید۔

☆☆☆

سبق: 4

انجامِ ظلم

شغال گفت در زمان پیشین ستمگارے بود کہ ہیزم درویشان بہ ستم خریدی و بہ بہائی گران بدست تو نگران فروختے۔ روزے ہیزم درویشے گرفت و نیم بہا بد آں فقیر داد۔ فقیر نالیدن گرفت صاحب دلے رسید و زبان نصیحت بداں ظالم بکشد۔ و آں ستمگر چون نشہ غفلت در سر داشت روے در ہم کشید۔ و بخانہ خود رفت قضا را ہماں شب آتشے در انبار ہیزم افتاد و از آنجا بخانہ آور آمد۔ ہر متاعے کہ داشت پاک بسوخت۔ بامدادان افسوس بر مال خود می کرد و می گفت کہ ایں آتش از کجا در ہیزم من افتاد آں طالب رضائے الہی کہ دوش اورا نصیحت می کرد، گزارش افتاد و گفت، اے ستمگار ہنوز نمی دانی کہ آتش از دود دل ستم رسیده است۔ ظالم را ایں سخن در دل گرفت و از کار نکو ہیوہ خود در گذشت۔ اے بادشاہ ایں داستان برائے آں آوردم تا دانی کہ آنچہ بہ فرزند ان تو رسیده در پاداش آن است کہ با بچگان دیگران کردہ۔

شیر گفت اے شغال دانا۔ ایں را روشن تر باز گوئے شغال گفت! عمر تو چنداں است؟ گفت چہل سال۔ در ایں مدت چہ می خوردی۔ گفت از گوشت جانوران۔ شغال گفت۔ آں جانوران کہ تو چندیں سال از گوشت ایشان غذا ساخته آ یا پدر و مادر خویش نداشته اند کہ در غم ایں قضیہ جان گذاز فریاد و زاری کنند۔ اگر آں روز اندیشہ اندوہ خاطر آنہا نمودہ از رختن خون پر ہیزی کردی۔ ترا ایں روز پیش نمی آمدے۔ شیر را سخنان شغال خوش آمد و دانست کہ عمر گرامی را از مستی بادہ ہم نشینی خوشامد گویان در تباہ کاری گزرانیدم، اکنون کہ بہار جوانی بخزان پیری متبدل شدہ است رضائی الہی بدست آورم، پس از خوردن خون و گوشت باز ایستادہ۔ بمیوہ ہا قناعت کرد۔ چون شغال دید کہ شیر بمیوہ خوردن در آمد و اگر ہموارہ چنین نماید آن بیشہ بڑ و دی از میوہ خالی شود و آنچہ روز یکسال جانوران است

بدہ روز خوردہ می شود۔ بار دیگر پیش آمد و گفت، ملک بہ چه مشغول است؟ شیر جواب داد کہ بمیوہ خشک و تر قناعت کردہ، شغال گفت ہم چنین است کہ ملک میفرماید اما زیانِ خلق حالا بیشتر است۔ شیر گفت بہ چه سبب؟ شغال گفت کہ اگر میوہ ایں بیشہ بخوری در دہ روز تمام شود۔ جانورانیکہ خوراک یکسالہ آن ہست اگر از گرسنگی ہلاک شود و بال ایں برگردن تو ماند زود مکافات آن بتو رسید و من می ترسم کہ حال تو ہمچو حال آں خوک است کہ میورہ بوزینہ را بزور گرفت۔ شیر گفت کہ چگونہ؟

(نصاب فارسی نثر)

الفاظ و معانی:

شغال	=	کولا، گیدڑ	ستمگار	=	ظالم
بہائے گراں	=	زیادہ قیمت	ہیزم	=	لکڑیاں
نیم بہاء	=	آدھی قیمت	نالیدن	=	رونا
پاداش	=	بدلہ	زاری کردن	=	رونا
قضیہ	=	معاملہ، واقعہ	خوک	=	سور
بوزینہ	=	بندر	زیاں	=	نقصان
دوش	=	گذشتہ رات	دود	=	دھواں، دودِ دل، آہ
بادہ	=	شراب	خزاں	=	موسم بہار کی ضد، پت جھڑکا موسم
بیشہ	=	جنگل	زودی	=	جلدی

I: پرسشہائے زیر را جواب بنویسید۔

- (۱) ستمگار بدرویشاں چہ می کرد؟
- (۲) در انباء ہیزم چہ افتاد و چہ کرد؟
- (۳) صاحب دل آں ستمگار را چہ گفت؟
- (۴) عمر شیر چگونہ بود؟

۵) بعد از نصیحت شغال شیر چه کرد؟

II: الفاظ زیر را واحد و جمع بنویسید۔

ستمگار، درویشاں، متاع، فرزندان، بچگان، ایشان، غم
پدر، سخنان، خلق

III: الفاظ زیر را ضد و جمع بنویسید۔

ستمگار، تو نگر، غفلت، آتش، دانا

خلاصہ ایں حکایت نوشتہ آموزگار را بنمائید۔

☆☆☆

سبق: 5

مولانا ابوالکلام آزاد اولین وزیر تعلیم ہند

مولانا ابوالکلام آزاد کیے از رہنمایان عظیم در ملک ما است کہ او برائے آزادی وطن ما خدمت ہائے بیش بہا و ایثار ہائی عظیم پیش کرد آں بیک وقت عالم دین، خطیب شعلہ بار، و مجاہد جنگ آزادی بود مزید بر آں بر تفسیر قرآن مجید و شعر و ادب، دستگاہ کامل داشت۔

مولانا آزاد در ۱۸۸۸ء بمکہ معظمہ در خانوادہ اہل فضل و کمال متولد گردید مادرش عربی بود۔ پدر او مولانا خیر الدین کیے از مشاہیر علمائے ہند بود کہ در علم و فضل تقویٰ و پرہیزگاری ممتاز روزگار بود۔ نام او محی الدین احمد نہادہ شد، لیکن بنام ابوالکلام آزاد شہرت یافت۔ آغاز تعلیم از پدر خود کرد۔ و از دیگر اساتذہ فن ہم استفادہ کرد۔ مولانا آزاد را شوق مطالعہ کتب بسیار بود۔ و ایں شوق تا دم حیات باقی ماند۔ بے شمار کتب عربی و فارسی، و اردو را مطالعہ کردہ بود۔ حافظہ او چنان بود کہ کتابی کہ یک بار نظر کرد در ذہن او محفوظ شد۔

آغاز سیاست مولانا آزاد ہر ۱۹۱۲ء می شود، چوں وی اخبار خود بنام ”الہلال“ از شہر کولکتہ جاری کرد۔ بایں اخبار در ملت اسلامیہ را احساس عظمت رفتہ بیدار کرد۔ نیز ملت را بہ جانب مسائل سیاسی متوجہ می کرد۔ بایں سبب در عوام جذبہ سیاست و جنون آزادی و حریت شعلہ جوالہ شد۔ تا آنکہ

بدیں حالات فرنگی حکمران خوف زدہ شدند، آخر کار ایں جریدہ را ضبط کرد۔
 ولے عزم مولانا آزاد نیز بلند و بالا بود۔ چنانچہ او اخبار دیگر بنام ”البلاغ“ شائع کرد۔ ایں
 اخبار نیز بر دعوت آزادی و حریت وطن و نفرت از حکومت فرنگی مشتمل شدہ بود۔ انجام کار فرنگی حکمران او
 را در قید خانہ رانچی نظر بند کردند۔ بایں طور مولانا بارہا در قید خانہ مقید گردند۔ دریں راہ مصائب و آلام
 بسیار پیش آمد، برائے حصول آزادی آسائش خود را قربان کرد۔ و تمنع آزادی کہ در اہل ہند روشن بود
 ۔ اور روشن تر و تیز کرد۔ مولانا آزاد در ملک ما عظیم سیاست دان بود۔ آں دوبار برائے جمعیت
 کانگریس را صدر منتخب شد۔ دور صدارت او در تاریخ کانگریس بعد نازک و طویل تر بود۔ کانگریس در
 صدارت او بتاریخ ۸، اگست ۱۹۴۳ء قرار دادی تاریخی بنام QUIT INDIA (ترک ہند کن)
 منظور کرد۔ بالآخر بعد از جہد بسیار کشور ما آزاد شد۔

چوں موافق دستور جمہوری حکومت تشکیل یافت پنڈت جواہر لال نہرو وزیر اعظم مولانا آزاد
 اولین وزیر تعلیم منتخب کردہ شدند۔ مولانا آزاد بر منصب وزارت تعلیم فائز شدہ خدمتہائے بیش بہا
 انجام داد۔ و برائے فروغ تعلیم عمومی و برائے تعلیم خصوصی ۔ از شعبہ ہائے سائنس و ٹیکنالوجی
 منصوبہ ہائے بے بہا و تدابیر نو ساخت حتیٰ کہ شعبہ خصوصی برائے اعلیٰ تعلیم بنام یونیورسٹی گرانٹس کمیشن
 (U.G.C) قائم کردہ بے مثال کارنامہ انجام داد۔

مولانا آزاد در عہد وزارت خود در ۱۹۵۸ء وفات یافت و در باغ پیش جامع مسجد ہلی مدفون
 شد۔ بماسبت پیدائش مولانا آزاد حکومت ہند روز ۱۱ نومبر را برائے مہر جان ”یوم تعلیم“ مقرر کردہ
 است۔

الفاظ و معانی:

ایثار	=	قربانی۔
خانوادہ	=	خاندان۔
مشاہیر	=	مشہور۔

حریت = آزادی۔

شعلہ بار = شعلہ برسانے والا

شعلہ جوالہ = گرداگرد پھرنے والا شعلہ

فرنگی = انگریز

عہد = زمانہ

تشکیل = بناوٹ۔ ساخت

مہرجان = جشن

I: پرسش ہائے زیرادر یک جملہ جواب بنویسید۔

(۱) پیدائش مولانا آزاد کد کد شد؟

(۲) نام پدر مولانا آزاد چہ بود؟

(۳) آغاز تعلیم او بہ کہ کرد؟

(۴) مولانا آزاد آغاز سیاست بہ چنیں سن کرد؟

(۵) نام مولانا آزاد بطور مکمل چہ بود؟

(۶) مولانا آزاد کئے سن وفات یافت؟

II: پرسش ہائے زیرادر دو (۲) یا سہ (۳) جملہ جواب بنویسید۔

(۱) مطالعہ مولانا آزاد و بر حافظہ او چہ دانید؟

(۲) کد ام اخبارات وی چہ بیداری پیدا کرد۔

(۳) بہ چہ وجہ فرنگی از آزاد خوف زدہ بودند۔

(۴) برائے فروغ تعلیم بحیثیت وزیر تعلیم چہ کرد۔

III: واحد رائج تبدیل کنید۔

رہنما ، خطیب ، وطن ، مصیبت ، الم

IV: الفاظ زیر را مفرد بسازید۔

علماء ، مفسرین ، شعراء ، ادباء ، مشاہیر

V: این کلمات را ضد ادا بنویسید۔

مشہور ، شوق ، عوام ، حکمران ، آرام

VI: جابہای خالی را پر کنید۔

- (۱) مولانا ابوالکلام آزاد..... در ملک ما است
- (۲) آں بیک وقت عالم دین..... و مجاہد آزادی بود
- (۳) مولانا آزاد..... در شہر مکہ پیدا شد
- (۴) آغاز سیاست مولانا آزاد..... می شود
- (۵) چوں وی اخبار خود بنام..... در شہر کو لکتہ جاری کرد

☆☆☆

سبق: 6

اسراف نہ کنیم

حضرت امام رضاؑ میوه نیم خورده ای را دید کہ بر روی زمین افتاده است۔
یکے از نزدیکانش مقداری از آں را خورده بود بقیہ اش را دور انداختہ۔ حضرت ناراحت شد و اورا
صد از دو فرمود ”چرا اسراف می کنی؟ چرا نعمت ہائے خدا بے اعتنائی می کنی؟۔ مگر نمی دانم کہ خدا اسراف
کاراں را سخت کیفر می دہد۔ نمی دانی کہ خدا اسراف کاراں را دوست نہ دارد۔ اگر چیزے احتیاج
ندارید آں را تلف نہ کنید۔ و بے ہودہ مصرف نہ کنید۔ آں را در اختیار کسانی بگذارید کہ بہ آں نیاز
دارند“ بالتوجہ بہ ایں سخنان حضرت رضا ایامی توانید بگوید کہ، چرا خدا اسراف کاراں را دوست ندارد؟
چرا اسراف کردن زشت و ناپسند است؟

برای ایں کہ دو سوال پاسخ دہید۔ بہ خاطر بیاورید کہ برای درست شدن یک سیب چه مقدار
قوت و انرژی مصرف شدہ است؟ چه اندازہ کار انجام گرفتہ است۔ مثلاً فکر کنید کہ برای روئیدن یک
درخت سیب چه مقدار انرژی خورشید لازم است۔ چه مقدار آب و ہوا و مواد معدنی باید مصرف شود۔
و چه افرادی بکوشند تا یک دانہ سیب بہ دست شما برسد؟ فکر کنید ایں مقدار کار و انرژی چه قدر ارزش

دارد۔ وقتی قسمتی از یک میوه را دور می ریزید یا نعمتی دیگر از نعمت های خدا را بی هوده مصرف می کنید، در حقیقت آن همه انرژی و زحمت را تلف کرده اید و دور ریخته اید۔ علاوه بر این انسان دیگری را از نعمت های خدا محروم نموده اید، و حق او را ضائع ساخته اید۔

آیا اسراف کردن بے احترامی بے نعمت های خدا نیست؟
 آیا اسراف کردن ناسپاسی نسبت بے خدا نیست۔
 آیا اسراف کردن ظلم بے دیگران نیست؟
 چرا نعمت های خدا را بی ارزش می شمارید؟
 چرا آنها را بے جا و بے هوده از بین می برید؟

آیا ریاضی می شوید که گرسنه نخواهد و شما مقداری از غذائی خود را دور بریزید۔ یا میوه ها را نیم خورده و مصرف نشده ظرف خاکروب بپندازید، آیا ریاضی می شوید که کودکی تشنه بماند و شما آب را بے هوده تلف کنید۔ آیا ریاضی می شوید که کودکی چوں مداد و کاغذ نداشته باشد از تحصیل محروم شود و شما کاغذ و دفترچه طور خود را بی جهت پاره کنید، یا نوشته سفید بگذارید۔ آیا سزاوار است شما بیش از مقدار احتیاج برق نداشته باشند و در صورتی که خدا آب و آفتاب، خاک و هوا، نعمت های دیگرش را برای همه انسان ها آفریده است و هر انسانی باید از نعمت های خدا بهره مند گردد۔

الفاظ و معانی:

نیم خورده	=	آدها کھایا ہوا	=	افتادہ	=	گرا ہوا
ناراحت شدن	=	ناراض ہو جانا۔	=	صدازد	=	آواز لگایا
اسراف کردن	=	فضول خرچی	=	اعتناء	=	توجہ
کیفر	=	بدلہ	=	تلف	=	نقصان

مصرف کردن	=	خرچکرنا	=	زشت	=	بُرّا
پاسخ	=	جواب	=	انرژى	=	انرژى قوت
روئیدن	=	اُگانا	=	کوشیدن	=	کوشش کرنا
ناسپاسی	=	ناشکری	=	ظرف خاکروبہ	=	کچرا ڈالنے کا ڈبہ

I: پرسش ہائے زیر را جواب بنویسید۔ (در یک جملہ)

(۱) حضرت رضاؑ بر زمین چہ افتادہ دید؟

(۲) خدا اسراف کاراں را چہ می کند؟

(۳) نعمت ہائے خدا بچناں ساختہ اند؟

(۴) چیزے احتیاج وے ندارید چہ کنید؟

II: پرسش ہائے زیر را بہ تفصیل جواب بنویسید۔

(۱) حضرت رضاؑ اسراف کاراں را چہ گفت؟

(۲) بر تیارى یک سیب چہ مقدار محنت در کار است؟

(۳) نقصان ہائے اسراف را بیان بکنید؟

III: مناسب ربط بدہید۔

”ب“

”الف“

(۱) خدا اسراف کاراں را ظلم بہ دیگر اں است

(۲) اسراف کردن سخت کیفر می دہد

(۳) نعمت ہائے خدا چہ قدر مقدار انرژى است

(۴) برائے روئیدن یک شجر برائے انسان ہا آفریدہ است

IV: کلمہ ہائے زیر را جمع بسازید۔

اسراف کار ، درخت ، آفتاب ، معدن ، انسان

V: ازیں کلمہاواحد بسا زید۔

دیگراں ، نعمتہائے ، کساں ، افراد ، خواباں

VI: اضداد ایں الفاظ بنو سید۔

ناراحت ، بقیہ ، پسندیدہ ، ناشکری ، سفید

VII: درج ذیل الفاظ را در جملہ شما بنو سید۔

بے ہودہ۔ گرسنہ۔ نیم خوردہ۔ بہرہ مند۔ روشنائی

VIII: ترجمہ بکنید۔

اگر بہ چیزے احتیاج ندارید آں را تلف نہ کنید

آیا اسراف کردن بے احترامی بہ نعمت ہائے خدا نیست

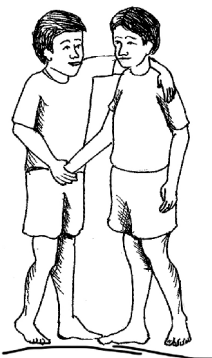
آب و آفتاب و خاک و ہوا برائے انسان آفریدہ است

☆☆☆

سبق: 7

دوستی و دوست نما

بداں ای پسر، کہ مردم تازه اند، از دوستان ناگزیرند، کہ مرد اگر بی برادر باشد بہ کہ بیدوست، پس بکار دوستان اندیشہ کن دوستی ایشان بمردی واحسان تازه دار، و چوں دوست نوگیری، پشت بر دوستان گھن مکن، دوست همی طلب، دوستان کھن را بر جای همیدار، تا ہمیشہ بسیار دوست باشی، و دیگر با مردمانی کہ براہ دوستی روند و نیمدوست باشند۔ نیکوی و سازگاری کن، و در ہر نیک و بد با ایشان مشفق باش۔ تا چوں از تو مردمی بینند دوست یکدل شوند۔ اسکندر را پرسیدند بدی مایہ روزگار مُلک چچہ خصلت بدست آوردی؟ گفت: دشمنان را بلطف بدوستی آوردم، و دوستان را بہ تعہد نگاہ داشتم۔ و اما دوستان کاسہ و قدح را از جملہ دوستان، کہ ایشان دوست کاسہ و قدح تو باشند۔ نہ دوست تو، و ہمہ حال دوست خاص خویشتن خود باش و اعتماد دوستان از خود غافل مشو، کہ اگر ترا ہزار دوست باشد، کس بتواز تو دوست تر نباشد۔

(از قابوس نامہ)

حکماء در باب دوستی میزانی نھادہ اند، و فرمودہ کہ اگر چہ بیدوست نباید، اما ہر کس نیز دوستی را نشاید، و دوستی با یکی از سہ طائفہ لازم است۔
اول (۱) ارباب علم و عبادت کہ ببرکت صحبت ایشان سعادت دنیا و آخرت حاصل توان کرد۔

دوم (۲) اہل مکارم اخلاق کہ خطائی دوست را پوشتا نند و نصیحت از یار در رلیع نہ دارند
سوم (۳) جمعی کہ بیغرض و طمع باشند، و بنائی دوستی بر صدق و اخلاص نهند۔
و احترام کردن از دوستی سہ طائفہ از فرائض است۔

اول (۱) فاسق و اہل فجور، محبت ایشان نہ سبب راحت دنیا باشد، نہ موجب رحمت آخرت۔
دوم (۲) دروغ گو یان وارباب خیانت کہ صحبت ایشان عداوت الیم۔ و معاشرت با ایشان
بلائی عظیم بود

سوم (۳) ابلہان و بی خردان کہ در جبر منفعت برایشان اعتماد توان کرد۔ و نہ در دفع مضرت،
و بسیار اُفتد کہ آنچہ عین خیر و نفع تصور کردہ باشند محض ضرر بود۔

الفاظ و معانی

اندیشہ کن	=	فکر کر، سوچ	فاسق	=	گنہ گار، بدکار
پُشت	=	پیٹھ، بھروسہ	فجور	=	گناہ۔ جرم۔ بدکاری
نیکی	=	بھلائی۔ نیکی	خیانت	=	چوری کرنے والا
سازگار	=	مددگار	الیم	=	دردناک
تعہد	=	وعدہ و فائی	مضرت	=	نقصان
کاسہ	=	پیالہ، کٹورا	جبر منفعت	=	فائدہ حاصل کرنا
قدح	=	پیالہ	محض	=	صرف
ندیم	=	دوست۔ ساتھی	جای	=	جگہ
میزان	=	ترازو	نشاید	=	نہ چئے۔ نہ اختیار کرے
غالباً	=	ممکن ہے	مکارم اخلاق	=	اچھے اخلاق۔ بلند اخلاق
درلیغ	=	افسوس۔ کوتاہی۔ رنج۔ آہ	بنائی	=	بنیاد
طائفہ	=	گروہ۔ جماعت	موجب	=	سبب

I: پرسشہائے زیر را در یک یا دو جملہ پاسخ بدہید۔

- (۱) مردم از کدام چیز زندہ اند؟
- (۲) از دوستِ نوچہ کنیم؟
- (۳) با نیم دوستاں چہ کنیم؟
- (۴) از کدام چیز با دوستاں غافل نمی شود؟
- (۵) کدام کس بیغرض و بے طمع باشد؟

III: پرسش ہائے زیر را بہ تفصیل جواب بنویسید۔

- (۱) اسکندر را چہ پرسیدند و چہ جواب داد؟
- (۲) بکدام سہ طائفہ دوستی لازم است؟
- (۳) احترام کردن از دوستی سہ طائفہ کدام اند؟
- (۴) مکارم اخلاق چہ اند بنویسید؟

IV: الفاظ از زیر را جمع بسازید۔

دوست ، مرد ، مشفق ، حکیم ، نصیحت ، فرض ، دروغ گو

V: ازیں الفاظ واحد بسازید۔

اہلبہان - خردان - دشمنان - ارباب - ندیمان

VI: اضداد ایں الفاظ بنویسید۔

دنیا ، با دوست ، رحم دل ، دوست نو ، نیکوی ، لطف ، سعادت

VII: کلمہ ہائے زیر را مترادف بنویسید۔

دوست ، کہن ، راہ ، نیک ، مشفق ، خصلت ، لطف ، اعتماد

☆☆☆

سبق: 8

تصمیم کبریٰ

روزے مادر کبریٰ بہ دخترش گفت: کبری جان، برو کتاب داستان را بیاؤرو برویم بخوان۔ کبری خوشحال بہ سراغ کتابش رفت، ہرچہ گشت نتوانست آن را پیدا کند۔ بئین کتابها، اسباب بازیها و حتی لباسها را گشت، ولے کتاب داستان را ندید۔

با اوقات تلخی پیش مادرش برگشت و گفت، کتابم نیست حتماً کسے آن را برداشته است! مادرش با تعجب پرسید: چہ کسے کتاب تو را برداشته است؟ جُزْمَن و پدِرت کسے دیگر ایں خانہ نیست۔ درست فکر کن، بئیں آن را کجا گذاشته ای، آن را با خودت بہ انبار نہ دی؟

۔ چرا بزم بہ انبار؟ نہ، حتماً آنجا نیست۔

۔ آن را روی پشت بام جا گذاشته ای؟

۔ نہ مادر، من ایں روزها آنجا نرفته ام؟

ناگہاں کبری یادش آمد کہ دیروز در حیاط، زیر درخت، کتابش را می خواند، بہ حیاط دوید، از دور کتابش را دید و خوشحال شد، وقتے کہ نزدیک رفت، خیلی ناراحت شد، شب باران آمدہ بود، کتاب خیس و کثیف شدہ بود، و جلد زیبای آن دگر برق نمی زد۔ کبری گریہ اش گرفت، خیلی دلش می سوخت، وقتی کہ آرام گرفت با خود فکری کرد و تصمیمی گرفت۔

(دبستان فارسی دوم)

آیامی دانید تصمیم او چہ بود؟

الفاظ و معانی:

تصمیم	=	مضبوط ارادہ	سراغ	=	پتہ، تلاش
اسباب بازیہا	=	کھلنے کے سامان، کھلونے	کتما	=	ضرور، یقینی
انبار	=	ڈھیر	حیاط	=	دیوار
باراں	=	بارش	بام	=	بلاخانہ، کوٹھا
دیروز	=	گزرا ہوا کل	خنس	=	تر، بھیگا ہوا
کثیف	=	گاڑھا، گندہ، میلا	برق	=	بجلی، روشنی
می سوخت	=	جل اٹھا، جلتا ہے	برق نمی زد	=	چمکتی نہیں تھی

I: سوالات زیر را جواب بنویسید۔

- ۱۔ مادر گبریٰ اور اچہ گفت؟
- ۲۔ گبریٰ مادر خود را چہ جواب داد؟
- ۳۔ درخانہ گبریٰ کدام هستند؟
- ۴۔ ناگہاں گبریٰ چرا ناراحت شد؟

II: الفاظ زیر را مترادفات بنویسید۔

خوشحال ، سراغ ، کتما ، فکر ، حیاط

III: کلمہ ہائے زیر را در جملہ ہائے شما استعمال بنکند۔

دختر ، لباس ، داستان ، زیر درخت ، تصمیم

IV: مطابق ایں مثال زیر را تحلیل بنکند۔

خوشحال - خوش + حال

بد بخت - گلستان - گلزار - ناخوش - گل دان -

V: ازیں حکایت چہ عبرت حاصل شد۔

☆☆☆

سبق: 9

گفت و شنید

کیخسرو: امروز هوا بسیار خوب است، میل دارید بگردش برویم؟
فرخ: آری (بلی) نزدیک غروب کردن آفتاب، تقریباً در ساعت شش که هوا خنک تری شود خواهیم رفت۔
کیخسرو: بکجا خواهیم رفت؟
فرخ: بهر کجا که نخواهید
کیخسرو: پیاده خواهیم رفت یا سوارہ؟
فرخ: ایں بستہ باین است کہ بکجای رویم۔ اگر بکنار دریای رویم۔ لابد پیادہ رویم۔
زیرا کہ خیلی نزدیک است
کیخسرو: راستی خوب است کہ پیادہ برویم۔ امروز ہیچ راہ نرفتم، ہر روز کہ راہ نمی روم در شب خیلی زودی خوابم۔
فرخ: من ہم ہر روز چند ساعت راہ می روم۔ ولی نہ باندازہ کہ خستہ شوم۔ در هوای گرم و سنگین بمی نمی توان مثل ممالک سرد و خوش ہوا از پیادہ راہ رفت۔
کیخسرو: حالا ساعت شش است۔ خوب است آہستہ آہستہ برویم۔
فرخ: یک کمی صبر کنید، کہ کلاہ و چوبدستی (عصا) خود را بردارم۔
کیخسرو: من ہم دور بین عکاسی را برمی دارم، شاید در آنجا عکسی برداشتیم۔
فرخ: ہر چند کہ از اینجا تا کنار دریا را ہی نیست، ولی چون راہ ہنوز ساختہ نہ شدہ و صفائی نہ دارد بنظر می رسد اما صحبت کنان بد نخواہد گذشت۔ اگر ہم قدری ریگ توئی عروسی مارفت۔ اہمیتی ندارد۔

در کنار دریا پایا های خود مان را خواہیم شست۔

کیخسرو: همان طوری کہ گفتہ بودید۔ صحبت کنان متوجہ راہ نشدیم، زود بمقصد رسیدیم چه

دلکشا است۔ بایں

می ماند کہ خورشید در آخر روز از سر کار خود برگشتہ در آں طرف دریا آب تنی می کند۔
فرخ: حقیقتہً کہ منظرہ بسیار قشنگی است، خورشید مثل مشعل سرخ بنظر می رسد۔ اگر بہ یک
بچہ بگوئیم کہ حالا بدریا افتادہ خاموش می شود۔ باور خواہد کرد۔

کیخسرو: یک کشتی از دور دیدہ می شود یعنی دودی از دور بلند است۔ وایں علامت کشتی است۔
شاید بقول شامان مشعل خورشید باشد کہ حالا در آب خاموش شدہ دودش بلند است
فرخ: ایں چشم انداز دلفریب دریا شمار بہ تصورات شاعرانہ اخداختہ است۔ شاید ہم بگوئید
خورشید بہ خم رنگریزی دریا فرو رفتہ، کفی از رنگہا بالا پاشیدہ۔ آں طرف آسمان راز
رد و سرخ و نیلگون کردہ است۔

کیخسرو: کم کم ہوا تاریک می شود۔ خوب است برگردیم۔ امشب یکی از دوستان را در
ساعت ہشت و نیم از برای شام دعوت کردہ ام۔ شامہم اگر وقت دارید، شام را
با ما میل کنید۔

فرخ: مرحمت شمایا د، من ہم اتفاقاً امشب رانزدیکی از دوستان برای شام دعوت دارم۔
فردا باز ساعت پنج و نیم بعد از ظہر بخدمت خواہم رسید۔ کہ با ہم بگردش برویم۔

الفاظ و معانی:

گردش	=	سیر و تفریح	=	خنک	=	ٹھنڈا، سرد
پیادہ	=	پیدل	=	لابد	=	ضروری
خستہ	=	تھکا ہوا	=	سنگین	=	سخت گرمی
حالا	=	اب، اس وقت	=	گُلاہ	=	ٹوپی

چوب دستی = لاٹھی، عصا	دور بین عکاسی = کیمرہ
عکس = تصویر	قدری = تھوڑا
ریگ = ریت، بالو	ریگ = ریت، بالو
اروسی = جوتا	شست = دھویا
زور = جلدی	سرکار = مہتمم، مختار
قشنگی = دلفریب دل کو موہ لینے والا	دود = دھواں
خُم = بڑا مٹکا، شراب کا پپہ	میل کنید = شوق کیجئے
مرحمت = شکریہ	

I: پرسشہائے زیر را در یک جملہ جواب بنویسید۔

- (۱) کینسر و فرخ بگردش بجا رفتند؟
- (۲) ہردو پیادہ رفتند یا سوارہ؟
- (۳) چہ چیز ہا ہمراہ وی بردند؟
- (۴) خورشید بر کنار دریا چگونہ فی نماید؟
- (۵) کدام ساعت از گردش با گردند؟

II: پرسشہائے زیر را بہ تفصیل جواب بنگارید۔

- (۱) کشتی را در دریا چگونہ دیدہ می شود!
- (۲) منظر دریا را بنویسید۔
- (۳) چرا شام بعجلت برگشتند۔

III: الفاظ زیریں را جمع بسازید۔

راہ ، شب ، ملک ، کلاہ ، خورشید ، تصور ، دوست

IV: ازیں کلمہائے اضداد بنویسید۔

تاریک ، شب ، گرم ، دور ، خوب ، پیاده ، آفتاب
۷: کلمہا غیر متعلق را علیحدہ کنید۔

(۱) سرخ ، سفید ، برگ ، زرد

(۲) برادر ، پدر ، مادر ، اُستاد

(۳) خورشید ، آفتاب ، مہتاب ، غرقاب

(۴) منظر ، ناظر ، منظور ، منصور

☆☆☆

سبق: 10

در مذمت طمع و سگ کار

ہر آں کس کہ در حرص طمع گرفتار شود، ذلیل و رسوا گردد و زینہار خیال طمع مکن در جہاں طامع
بے وقار، کہ طمع قاطع عقل است۔ ہر کہ خیال طمع بست ہلاک شد۔ و قعر مذلت بچشم جہاں از نظر افتاد،
طمع دشمن دین و دنیا است و باعث جرم و عصیاں بود۔ آں کس کہ بے شعور و بے عقل باشد طمع می کند،
عقلند از طمع نفور اختیار کند، طمع عادت سگ است، کسے کہ عادت طمع اختیار کند بچوں سگ است،
چنانچہ قصہ سگ طمع کار مشہور است کہ سگی پارہ گوشت در دہان خود گرفته از رودخانہ کوچکی گذشت
، عکس خود را در آب رواں صاف کہ مثل آئینہ می درخشید دید۔ و خیال کرد کہ ایں دیگر سگ است کہ دیگر
پارہ گوشت می برد و بی اختیار خواست کہ آنرا بگیرد، در آب جستہ دہن خود را باز کرد، تا ازاں سگ آب
گوشت را یابد، بیچارہ جز ندامت چیزے نیافت، گوشت خود را ہم از دوست داد۔

الفاظ و معانی:

حرص و طمع	=	لاالچ	=	تقرندلت	=	ذلت و رسوائی کا گڑھا
عصیاں	=	نافرمانی گناہ	=	نفور	=	راہ فرار، بھاگنا
پارہ	=	ٹکڑا	=	رود	=	ندی
باز کردن	=	کھولنا	=	ندامت	=	شرمندگی

I: پرشش ہائے زیر را در یک جملہ جواب بنویسید۔

- (۱) حرص و طمع انسان را چه کند؟ (۲) طامع در جہاں چه شود؟
- (۳) طمع دین و دنیا را چه است؟ (۴) طمع کدام کس کند؟
- (۵) سگ طمع کار کجای رفت؟ (۶) سگ در آب جسته چه کرد؟
- (۷) سگ در دہاں خود چه گرفته بود؟ (۸) آخرش سگ چه یافت؟

II: پرشش ہائے زیر را بہ تفصیل جواب بنویسید۔

- (۱) کدام عقلمند و بے عقل است؟ (۲) چرا حرص و طمع از عادات رزائل است؟
- (۳) سگ در آب رواں چه دید و چه خیال کرد؟ (۴) سگ پارہ گوشت خود را چرا بہ آب داد؟

III: الفاظ زیر را جملہ خویش استعمال بکنید۔

پارہ گوشت ، دہان خود ، رودخانہ کوچک ، عکس خود را ، مثل آئینہ ، دیگر پارہ گوشت در آب جسته ، جز ندامت ، بہ آب داد

V: چنین حکایت دیگر ”شیر و موش“ را نوشتہ آموزگار را بنمائید۔

VI: چنین حکایت یاد کردہ برادران و خواہران کوچک شمارا بشنوائید۔

VII: ازیں درس مارا چه عبرت و نصیحت حاصل می شود

☆☆☆

سبق: 11

قصیدہ میسور

ایں سرزمینِ ماچہ خوش و خوب منظر است
براہل ملک بارشِ انعام داور است

بکشائے چشم و گلشنِ میسور در نگر
ہر برگِ برگِ سون و ہر گلِ گلِ تراست

میسور شہرہست عروسِ البلاد نام
دارالسرور ماست و فردوسِ منظر است

اسبابِ فرح و جشنِ دسہرہ بہر طرف
سامانِ انبساط بہر سو چو دلبر است

چامندی کوہ را زونورِ چراغہا
گفتنِ توان بروئے زمینِ چرخِ اخضر است

بر فیضِ ہای شاہِ اولوالعزم دادگر
یک شاہدِ عدیلِ کشنِ راج ساگر است

دعوائے علم و فضل ندارم ولے جہاں
گویا ادیبِ ملکِ زعفرانی نکوتر است

(مولانا شاہ ابوالحسن ادیب)

الفاظ و معانی:

داور	=	خدا
برگ سن	=	سوسن کے پھول کا پتا۔ چمنبیلی کی طرح
عروس البلاد	=	خوبصورت شہر۔ شہروں کی دلہن
دارالسرور	=	خوشیوں کا گھر
اسباب فرح	=	خوشیوں کا سامان
چرخ اخضر	=	نیلگوں آسمان
اولوالعزم	=	بلند ہمت
کشن راج ساگر	=	میسور میں موجود عظیم ڈیم کا نام
دفور	=	زیادہ کثیر

I: پرش ہائے زیر را جواب بنویسید

- (۱) براہل ملک چہ انعام است؟
- (۲) شاعر در نگر میسور چہ دید؟
- (۳) میسور شہر چگونہ است؟
- (۴) کوہ چا منڈی چہ مشہور است؟
- (۵) کشن راج ساگر چہ شاہد عدیل است؟

II: اشعار زیر را بحوالہ متن شرح بدھید۔

- (۱) اسباب فرح و جشن دسہرہ بہر طرف
سامان انبساط بہر سو چو دالبر است
- (۲) بر فیض ہای شاہ اولوالعزم دادگر۔
یک شاہد عدیل کشن راج ساگر است۔

سبق: 12

همه کارهای خدا موافق حکمت است

روزی موسی علیه السلام بر لب دریا پیش خواجه نضر علیه السلام آمدند، و گفتند که: چندی می خواهم همراه تو باشم.

نضر گفت که: از کارهای من نباید پرسید و نباید که چون و چرا کنید، الغرض هر دو بر کشتی سوار شدند، چون بوسط دریا رسیدند نضر تیشه بیرون آورد و تخته را از آن کشتی بشکست.

موسی فرمودند: که چرا در پی غرق کردن کشتی افتادی.

نضر گفت: عهد را نگاه دارید و خاموش باشید، چون بان کناره رسیدند، جوانی زیباروی از پیش آمد نضر او را بیک ضرب شمشیر هلاک کرد.

موسی فرمودند: ناحق قتل نفس کردن چه معنی دارد؟

نضر جواب داد که: اول با شما شرط کرده ام که از کارهای من نباید پرسید و باید که صبر نمایید.

حضرت موسی گفتند که: اگر بعد از این پرسم دیگر نه گذار که من همراه تو باشم، چون پیشتر رفتند، نزدیک شهری رسیدند و در خرابه فرو آمدند و تمام روز را با کار گل مشغول مانده دیواری از آن ویرانه را که نزدیک به افتادن بود تعمیر کردند. و شام همچنان در آنجا بسر بردند، حضرت موسی فرمودند، اگر مزدوری شخصی میکردی البته پول خوراک بهم می رسید، و اینجا عبث تمام روز زحمت شدید و هیچ فائده

بر آن مترتب نشد، نضر گفت که: حالا فراقست میان من و شما اما باعث آن کارهایی که کردم اینست که در کنار دریا پادشاه ظالمی بود که کشتی غریبان را بگصب می گرفت، و آن کشتی که تخته اش را بشکستم مال ضعیفی است که معشیت او از کرایه روزینه آن کشتی می گذرد، اگر در دست ظالم می افتاد آن ضعیف بچاره از گرسنگی هلاک می شد و الحال بسبب شکسته شدن تخته ملازمان آن ظالم مزاحم و متعرض نشو خواهند شد،

و در کنار دریا آں جوان را بایں سبب کشتن که پدرش مردی صالح از دوستان خداست، قریب بود که آن جوان پدر خود را بقتل رساند، و بی ایمان شود، اکنون بسبب کشته شدن ایمانش بسلامت ماند، و پدرش از مقتول شدن محفوظ و ایں دیوار خرابه که قریب به افتادن بود، زیرش گنجی است که نصیب فلاں یتیم می باشد، حال تعمیرش کردم تا چند سال قائم باشد، و چون آں طفل یتیم بزرگ شود با بنجامی رسد و پیش اود دیوار بیفتد، پیش وی مال خود را خواهد یافت، موسیٰ از ین کیفیات فواید اخذ نمودند و بخانه خود مراجعت کردند۔

(انتخابات نثر و نظم فارسی، ممبئی)

I: الفاظ و معانی:

عادل	=	انصاف کرنے والا	تیشہ	=	کلباڑی
زیبارو	=	خوبصورت	شمشیر	=	تلوار
خرابہ فرود	=	پرانی دیوار، کھنڈر	گل	=	مٹی
پول خوراک	=	کھانے کا روپیہ (غذا کا پیسہ)	عبث	=	بیکار
فراق	=	جدائی	گرسنہ	=	بھوک
مزاحم	=	ٹکرانے والا	معرض	=	آڑے آنے والا
گنج	=	خزانہ، دھینہ	مراجعت	=	لوٹنا
فراق	=	جدائی			

حاصل کلام: خدا کا کوئی کام حکمت سے خالی نہیں ہوتا۔ اس کے ہر کام میں مخلوق کے لئے بھلائی اور مصلحت ہوتی ہے۔ اگرچہ بسا اوقات ابتداء مخلوق کو اچھا نہیں لگتا، اس کے لئے ممکن ہے کہ کوئی چیز انسان کو بھلی معلوم ہو مگر اس کا انجام بُرا ہو، یا کوئی چیز انسان کی نگاہ میں بُری ہو مگر اس کا انجام اچھا ہو۔ قرآن کریم کے سورہ کہف سے ماخوذ، مذکورہ حکایت اس کی بہترین مثال ہے۔

وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ (ترجمہ: ہر صاحب علم سے اوپر بھی ایک علم والا ہوتا ہے)

I: سوالہائے زیر را مختصر جواب بنویسید۔

- (۱) حضرت موسیٰ علیہ السلام کجا آمدند؟
- (۲) حضرت خضرؑ حضرت موسیٰؑ را چه گفت؟
- (۳) حضرت خضرؑ کشتی را چه کرد؟
- (۴) حضرت خضرؑ جوان زیبارو را چرا قتل کرد؟
- (۵) زید یو ارا خرابه چه چیز بود؟

II: پرسش زیر را تفصیلی جواب بنویسید۔

- (۱) حضرت موسیٰ علیہ السلام و خضرؑ در سفر چه واقعه پیش آمد؟
- (۲) باعث آں کارها که حضرت خضر علیہ السلام کرد چیست؟

III: جمله ہائے زیر را بحوالہ متن شرح بدھید۔

- (۱) ”از کارہائے من نباید پرسید و نباید کہ چون و چیرا کنید“
- (۲) ”اگر مزدوری شخصی می کردی البتہ پول خوراک بہم می رسید“
- (۳) ”چوں طفل یتیم بزرگ شود با بنجای رسد“

IV: جمله ہائے زیر را تصحیح بکنید۔

- (۱) چوں بسا حل دریا رسیدند موسیٰؑ تیشہ بیروں آورد و تحتہ ازاں کشتی بشکست۔
- (۲) اول بشما شرط کردہ ام کہ از کارہائے من ضرور باید پرسید و باید کہ صبر نمائید۔
- (۳) در وسط دریا بادشاہ صالح بود کہ کشتی غریباں را بغصب می گرفت
- (۴) و آں کشتی خرابہ قریب بافتادن بود ز ریش گنجی است کہ نصیب جوان زیبارو می باشد۔
- (۵) و چوں آں طفل یتیم بزرگ شود با بنجای رسد و پیش او دیوار بیفتند۔

V: ایں واقعہ را از سورہ کہف نقل کردہ آموزگار خود را بنمائید۔

سبق: 13

انٹرنیٹ

(Inter Net)

انٹرنیٹ (Inter Net) ذریعہ اہم برائے ترسیل اطلاعاتِ ٹیکنالوجی است (Information Technology) انٹرنیٹ مرکب از لفظِ فرنگی ان تر (inter) بمعنی باہم و نیٹ (net) بمعنی دام و فتراک است، اما ایں لفظ دریں زمانہ برائے برق رفتار نظام ترسیل و اطلاعات استعمال می شود۔ از مدد انٹرنیٹ بہ چند ساعت معلومات بسیار از اکناف عالم حاصل می شود۔

انٹرنیٹ در اصل دامِ کمپیوٹر است کہ در عالم منتشر است کہ او مجموعہ چند دام ہائے کوچک و نظام ترسیل اطلاعات است، ایں نظام نخستین در امریکہ در ۱۹۶۹ء ایجاد شد۔ برائے مہماتِ جنگی، فقط چہار کمپیوٹر را باہم ضم کردہ تیار کردند، و بعد ازاں استعمال او در مرکز تعلیمی و تحقیقی رائج شد، نیز برائے افادات گوناگون امریکہ در زمانہ ۱۹۹۰ء میلادی در مراکز تجارت و برای عوام ایں نظام را جاری کرد۔ و نظام ترسیل (Information Technology) در ملک ہند از ۱۹۸۰ء در مختلف مراکز

علمی و تحقیقی جاری شد، اما برائے عوام در آگست ۱۹۹۰م جاری کردہ شد۔

برائے مواصلات انٹرنیٹ درہند یک خاص کمپیوٹر و رابطہ ٹیلی فون و یک مادی (Modem) و بعد رکنیت گیٹ وے آف اکس سرویس، (GIAS) برائے و دیس سنچا رنگم لمیٹڈ (VSNL) از انتر نیت استفادہ می توان کرد، انتر نیت قابل اعتماد و برق رفتار آلہ ترسیل اطلاعات است کہ ازیں در اکناف عالم خیالات و تصوراتِ ماری می توان رسانیم، و نیز بہ افکار و نظریات در گیراں استفادہ می توان کرد۔ و در انتر نیت حدود جغرافیائی چیزی نیست، بلکہ دوری ہمہ عالم مثل یک آئینہ است۔ در جہاں معلوما تے نیست کہ در یں انتر نیت موجود نہ باشد۔ اگر خواہی کہ در موضوعی تحقیق کنی یا در عنوانے مقالہ می نویسی، حوالا جات آں کتب کہ خواہی در ہند و بیرون ممالک موجود اند۔ از کمپیوٹر آں ہمہ کتب و حوالا جات استفادہ می توان کرد۔

بذریعہ انتر نیت کتابی کہ در کتب خانہ امریکی و دیگر ممالک موجود اند آنہا را در پردہ کمپیوٹر خواندہ شود۔ سیر و تفریح ہمہ جہاں می توان کرد۔ مزید بر آں در خانہ خود نشستہ انواع و اقسام اشیاء کہ در مراکز تجارت موجود اند رخ آنہا را معلوم می توان کرد۔ برائے جراحت مریض از دکتر ہائے امریکہ و ممالک دیگر مشورہ می توان کرد۔ و نتائج امتحانات و معلوما ت دیگر از مراکز علمی حاصل می توان کرد۔

نظامہائے ہمہ گیر برائے ترسیل اطلاعات انتر نیت خصوصیات دیگر نیز موجود اند ازیں ہا، ای میل (E-Mail) و آس میل (Voice Mail) و ویڈیو میل (Video Mail) مشہور تر اند۔

الحاصل کہ انتر نیت خزینہ ہمہ علوم و فنون است و نیز روز افزوں ترقی او ہمہ عالم را در ورطہ حیرت و استعجاب انداختہ است، ازیں استفادہ کردن بر ہمہ لازم و ضروری شدہ است۔ کسے را مجال نیست کہ از فوائد او انکار کند۔ انتر نیت ہمہ روئے زمین در کف مانداختہ است۔

الفاظ و معانی:

دام	=	جال، نیٹ ورک	اکناف	=	گوشے، کنارے
مواصلات	=	پہنچ، رسائی	ترسیل	=	بھیجنا

ورطہ = بھنور
 ضم = ملانا
 کف = ہتھیلی
 حیرت = تعجب
 برق = بجلی

I: پرسش ہائے زیریں را جواب بنویسید۔

- (۱) انترنیت چیست؟
- (۲) انترنیت در اول کجا ایجاد شد؟
- (۳) کمپیوتر در ہند بہ چه سال جاری شد؟
- (۴) برائے مواصلات انترنیت چه چیز ضروری است؟

II: پرسش ہائے زیر را تفصیلی جواب بدہید۔

- (۱) انترنیت را تعارف بکنید۔
- (۲) فوائد انترنیت را بنویسید۔

III: ازیں کلمہ را واحد بسازید۔

اطلاعات ، اکناف ، مقاصد ، حدود ، نتائج

IV: ازیں کلمہ را جمع بسازید۔

ذریعہ ، دام ، مرکز ، آلہ ، مقالہ

V: ایں کلمہ را اضداد بنویسید۔

دنیا ، بسیار ، نکوکار ، انجام ، شب

VI: تصویر انترنیت ساخته در کلاس شما آویزاں کنید۔

☆☆☆

سبق: 14

نامہ جات

تالی کوٹ

۱۲، ربیع الاول ۱۴۳۳ھ

دوست عزیزم ! چند روز شد کہ بے جہت کتاب حساب بندہ مفقود
شده۔ چوں سرکار کتاب حساب خودتان فعلاً لازم نہ دارید، استدعا دارم۔ چند روز
ے برسم امانت بہ بندہ التفات نمایند، تا برائے خود کتاب خریداری کردہ آں وقت
کتاب جناب عالی را با متنان تمام تقدیم خواہم کرد

خالد امین درجہ دہم
تالیکوٹ

جواب:-

فدایت شوم، کتاب حساب را کہ درخواست فرمودہ بودند فوراً فرستادم،
چو فیما بین بندہ و جناب عالی سوائی وجدائی نیست، خواہش مندم ہر چہ لازم داشتہ
باشند بفرمائید بے مضائقہ اطاعت می کنم، زیادہ عرض ندارم۔

والسلام
دوست شما
فاروق احمد

نامہ پدر

از تالیکوٹ

پنج و بست ربیع الاول ۱۴۳۳ھ

عزیزہ من فوزیہ سلمیٰ

عمر شما در از باد، اکنون که نزدیک بہ ہفتہ است کہ از شما جدا شدہ ام، چہ قدر دلم می خواست کہ نامہ شما را بنویسم، امروز کہ نامہ شما رسید نمی دانید کہ از دیدن آن چہ قدر خوش حال شدم، مژدہ سلامت ہمہ دوستان بخصوص مژدہ کامیابی در امتحان شما را شنیدہ خیالے خوش وقت گردیدم، خدا را شکر بجا آورم کہ شما کلاس بالاتر رفتید، شما را باید کہ مدرسہ بلا ناغہ بروید، و از درسہائے خود عقب نہ مانید، امسال در کلاس ہشتم چہ کتب درس دارید بنویسید۔

در نامہ شما از من خواستہ امی کہ از دیدنی ہائے شہر بزرگ بنویسم، دریں نامہ تفصیلی آن ہمہ نتوان نوشت، ان شاء اللہ در نامہ ہائے دیگر آن ہمہ را خواہم نوشت، ہم کلاسان خود را تبریک گوئید، و بر ہمہ استادان و دوستان سلام برسانید۔

خدا حافظ

پدر شما

الفاظ و معانی:

مفقود	=	کھویا ہوا، گم شدہ	=	استدعا	=	گزارش، درخواست
التفات	=	توجہ، خیال	=	امتنان	=	شکریہ، احسان
مضائقہ	=	حرج، چوں و چرا	=	مرثہ	=	خوش خبری
عقب	=	پیچھے	=	بلا ناغہ	=	غیر حاضر ہوئے بغیر
پول	=	پیسے				

I: پرسش ہائے زیر را جواب بنویسید۔

(۱) خالد از دوست خود چه طلب کرد؟

(۲) دوست خالد او را چه جواب داد؟

(۳) پدر فوزیہ بہ چه چیز خوشحال شد؟

(۴) پدر فوزیہ بہ چه وجه شکر خدا بجا آورد؟

(۵) پدر دختر خود را چه نصیحت کرد؟

II: کلمہ ہائے زیر را در جملہ ہائے شما استعمال بکنید۔

مفقود ، امتنان ، کامیابی ، التفات ، مرثہ

III: کلمات ذیل را کلمہ ہائے ہم آواز بنویسید۔

مفقود ، تقدیم ، فدایت ، خوشحال ، تبریک

IV: پدر خود را برائے پول نامہ بنویسید۔

سبق: 15

غزلیات

چنداں کہ گفتند غمِ باطیباں درماں نکر دند مسکیں غریباں
آں گل کہ ہر دم درستِ خارست گوشرم بادت از عندلیباں
مادرِ پھناں بایار گفتیم نتواں نہفتن درد از طیباں
یارب اماں دہ تاباز بند چشمِ مجاں روئے حیاں
دُرُجِ محبت بر مہر خود نیست یارب مبادا کامِ رقیباں
اے مُنعمِ آخرِ برخوان وصلت مانندِ باراں سر درِ بیاباں
با آہ و دردم باروئے زردم مانندِ باراں سر درِ بیاباں

حافظ نہ گشتی رسوائے گیتی

گر می شنیدی پندِ ادبیاں

الفاظ و معانی:

طیپاں	=	ڈاکٹر	=	خار	=	کانٹا
گل	=	پھول	=	عندلیب	=	بلبل
دُرُج	=	ڈبیہ	=	رقیب	=	دشمن
باراں	=	بارش	=	گیتی	=	زمین، عالم

I: پرشس ہائے زیر را جواب بنویسید۔

- (۱) باکس غم گفتند ؟
- (۲) گل را باکس شرم باید کرد ؟
- (۳) شاعر از رب چرا اماں طلب کرد ؟
- (۴) روئے زرد خود را حافظ بہ چه چیز تشبیہ داد ؟
- (۵) حافظ را چرا رسوائے گیتی است ۔

II: اشعار ذیل را بزبان خود تشریح کیکنید۔

- (۱) مادر دینہاں با یار گفتیم نتوان نہفتن درد از طیپاں
- (۲) حافظ نہ گشتی رسوائے گیتی گرمی شنیدی پند ادبیاں

III: کلمہ ہائے ذیل را واحد بسازید

طیپاں ، رقیباں ، ادبیاں ، مہبان ، عندلیباں

IV: کلمہ ہائے ذیل را جمع بسازید۔

مسکین ، گفت ، منعم ، نصیب ، درد

V: مطابق ایں مثال کلمہ ہائے زیر را ہم وزن بنویسید۔

حیباں = طیپاں

نصیب ، رقیب ، عندلیب ، عزیز ، مسکین

VI: اشعار ذیل را مکمل بنسید۔

(۱) چنداں کہ باطیپاں = درماں نکر دند.....

(۲) یارب اماں دہ = ... روئے جیپاں

(۳) با آہ و دردم = مانند باراں سر در.....

☆☆☆

غزل

(علامہ اقبال)

من بندہ آزادم عشق است امام من
عشق است امام من عقل است غلام من

ہنگامہ ایں محفل از گردش جام من
این کوکب شام من ایں ماہ تمام من

جاں در عدم آلودہ بلے ذوقِ تمنا بود
مستانہ نواہا زد در حلقہٴ دام من

اے عالم رنگ و بو ایں صحبتِ ماتا چند
مرگ است دوامِ تو عشق است دوامِ من

پیدا بہ ضمیرِ او پنہاں او بہ ضمیرِ او
این است مقامِ او دریاں مقامِ من

الفاظ و معانی:

امام	=	پیشوا، رہبر	=	ہنگامہ	=	تماشہ، بلوہ
گردش	=	چکر	=	جام	=	پیالہ
کوکب	=	روش ستارے	=	عدم	=	نابود، نیسی، غیر موجود
ماہ	=	چاند	=	آلودہ	=	لتھڑا ہوا
ذوق	=	چاشنی لذت	=	حلقہ	=	گھیرا، مجلس
نواہا	=	صدائیں	=	دام	=	جال
تاچند	=	کب تک	=	دوام	=	ہمیشہ
دریاب	=	پانا، حاصل کرنا				

I: ابرش ہائی زیر جواب نیویسید۔

- (۱) عشق و عقل چد یست؟
- (۲) از گردش جام چد یست؟
- (۳) برائے کدام مرگ و عشق دوام است؟
- (۴) جاں در عدم چگونہ بود؟

II: اشعار زیر را بحوالہ متن شرح بدھید۔

ہنگامہ کیں محفل از گردش جام من

ایں کوکب شام من این ماہ تمام من

اے عالم رنگ و بو ایں صحبت ما تاچند

مرگ راست دوام تو عشق است دوام من

III: دوام۔ تمام۔ ازیں الفاظ هموزن راجع بکنید۔

☆☆☆

غزل

دلم امروز خوی یار دارد

(مولانا رومی)

دلم امروز خوی یار دارد هوای روی چوں گلنار دارد
که طاووس آن طرف پرمی فشانند که بلبل آن طرف تکرار دارد
بگه برخیز فردا سویی او رو که او عاشق چومن بسیار دارد
چو بکشاید رُخانِ تو دل نگهدار که بس آتش در آن رخسار دارد
زماکاری مجو چوں داده ای می که می هر مرد رابی کار دارد
دلم افتان و خیزان دوش آمد که می مستی او اظهار دارد
چو بو کردم دهانش را بدیدم که بوی آن پری دیدار دارد
خداوندی شمس الدین تبریز که بوی خالق جبار دارد
زبو تا بوی فرقی بس عظیمت
و او بی حد و بی مقدار دارد

الفاظ و معانی:

خواہش، چاہت	=	خوی	=	خصلت، عادت
مور	=	برخیز	=	اٹھ
مت تلاش کر	=	گلنار	=	سرخ پھول
گذشتہ رات	=	بو	=	خوشبو

I: پرش ہائے زیر را جواب بنویسید۔

- (۱) امروز دل چہ دارد ؟
- (۲) طاؤس و بلبل چہ می کنند ؟
- (۳) رومی چرا بگوید بگہمہ برخیز فردا سوی او رو ؟
- (۴) منی مرد را چہ می کند ؟
- (۵) شمس الدین تبریز چہ می دارد ؟

II: اشعار ذیل را شرح بدھید

زماکاری مجوچوں دادہ ای منی کہ منی ہر مرد را بے کار دارد
 خداوندی شمس الدین تبریز کہ بوی خالق جبار دارد
 زبو تا بوی فرقی بس عظمت واو بی حدو بی مقدار دارد

III: ازیں کلمہا واحد را جمع و جمع را واحد بسازید۔

یارب ، طاؤس ، عاشق ، حدود ، مردماں ، اطراف ، بلبل ، رُخان

IV: اضداد ہائے ایں کلمہا را بنویسید۔

امروز ، آتش ، بے کار ، عظیم ، یار ، عاشق

☆☆☆

غزل

(غالب)

چشمم از ابر اشکبار تراست
از عرق جبهه بهار تراست
گریه کرد از فریب و زارم کشت
نگه از تیغ آبدار تراست
منی برانگیزش بکشتن من
دشمن از دوست نغمسار تراست
وے مگر مست بوده کامروز
شکرم از شکوه ناگوار تراست
نوبدولت رسیده رانگرید
خطش از زلف مشکبار تراست
خسته از راه دور می آیم
پا زتن پاره فگار تراست
شکوه از خوی دوست نتوان کرد
باده تند ساز گار تراست
میرسد گرنجوشتن نازد
غالب از خویش خاکسار تراست

الفاظ ومعانی:

اشکبار	=	آنسو سے تر	=	عرق	=	پسینہ
جبہ	=	پیشانی	=	زارم	=	مرے آنسو، نالہ و فریاد
کُشت	=	مارا	=	تغ	=	تلوار
آبدار	=	تیز چمکنے والی	=	خط	=	رخسار، گال
مشکبار	=	مشک سے لبریز، خوشبودار	=	فگار	=	زخم
خوی	=	عادت	=	بادہ تند	=	تیز ہوا

I: پرشس ہائے زیر را جواب بنویسید۔

- (۱) چشم شاعر چگونه است ؟
- (۲) دشمن از دوست چرا نمکسار تر است ؟
- (۳) شکوہ از خوی دوست چرا نتواں کرد ؟
- (۴) غالب از خولیش چگونه است ؟

II: اشعار زیر را شرح بدھید۔

- (۱) مئی ہر انگیزش بکشتن من دشمن از دوست نمکسار تر است
- (۲) خستہ از راہ دوری آیم پازتن پارہ فگار تر است
- (۳) شکوہ از خوی دوست نتواں کرد بادہ تند سازگار تر است

III: پنج الفاظ مرکبات مثل، اشکبار، آبدار، از خود بنویسید۔

IV: کلمہ ہائے غیر متعلق راہ علاحدہ بکنید۔

- (۱) اشکبار ، غمزہ ، ناگوار ، دل فگار
- (۲) چشم ، زلف ، مئی ، پا
- (۳) بہار ، نگار ، دینار ، گزار

سبق: 16

رباعیات

- (۱) چوں بلبل مست در بُستاں یافت
روئے گل و جام بادہ را خنداں یافت
آمد بہ زبانِ حال در گوشتم گفت
دریاب کہ عمر رفتہ رانتواں یافت
(عمر خیام)
- (۲) اے دل چو زمانہ می کند غمناکت
ناگہ برود زتن رواں پاکت
بر سبزہ نشین وجودش بزی روزی چند
زاں پیش کہ سبز بردمد از خاکت
(عمر خیام)
- (۳) یارب بکرم بر من درویش نگر
در من منگر بر کرم خویش نگر
ہر چند نیم لائق بخشاش تو
بر حالِ من خستہ دل ریش نگر
(شیخ ابوسعید ابوالخیر)
- (۴) اے واقف اسرار ضمیر ہمہ کس
در حالتِ عجز دست گیر ہمہ کس
یارب تو مرا توجہ دہ و عذر پذیر
اے تو بہ دہ و عذر پذیر ہمہ کس
(شیخ ابوسعید ابوالخیر)

الفاظ ومعانی:

ہنسی، مسکراہٹ	=	خنداں	باغ	=	بستان
شراب	=	جام	کان	=	گوش
زندگی گزار	=	بزی	گذری ہوئی زندگی	=	عمر رفتہ
چمکتا ہے اُگتا ہے	=	بردمد	تیری مٹی	=	خاکت
نہیم نہیں ہوں میں	=	نیم	یہ لفظ نگر یستن مصدر سے نکلا ہے	=	نگر
			نگر فعل امر ہے۔ دیکھ		
زخمی دل	=	دل ریش	پریشان	=	خستہ
معافی قبول کرنے والا	=	عذر پذیر	مددگار	=	دست گیر
اپنی مہربانی	=	کرم خویش	دل کا بھید، راز	=	اسرار ضمیر

I: پرسشہائے زیر را جواب بنویسید۔

- (۱) چوں زمانہ می کند غمناک چه باید کرد ؟
- (۲) بہ زبان حال در گوش چه گفت ؟
- (۳) ابوالخیر در رباعی از خدا چه طلب کرد ؟
- (۴) شاعر در رباعی خدا را بہ چه صفت یاد کرد ؟

II: رباعیات عمر خیام را خلاصہ بزبان شما بنویسید۔

III: رباعیات ابوالخیر را از بر کردہ پیش آموزگار بخوانید۔

IV: سوائے ایں رباعیات، دیگر رباعیات را جمع کردہ آموزگار را بنمائید۔

V: ازیں رباعیات ما را چه سبق حاصل می شود۔

☆☆☆

سبق: 17

اُصنافِ سخن

غزل: کے لغوی معنی عورتوں سے باتیں کرنا، اُن کے حسن و جمال کی تعریف کرنا۔ اصطلاح میں نظم کی وہ صنفِ سخن ہے جس میں عشق و محبت کا ذکر ہوتا ہے۔ فارسی شاعری میں غزلیات حافظ شیرازی اور شیخ سعدی بہت مشہور ہیں، اُردو شاعری میں بھی دھیرے دھیرے غزل کا مفہوم بہت وسیع ہو گیا ہے۔ حسن و عشق اخلاق، تصوف اور دیگر نیچرل و فطری مضامین پر بھی منطبق ہوتا ہے۔

رباعی: ربع عربی میں چار کو کہتے ہیں۔ اس لئے چار مصرعوں والی نظم کا نام رباعی لکھا گیا ہے۔ عام طور پر رباعی کا پہلا دوسرا اور چوتھا مصرعہ ہم قافیہ ہوتا ہے تیسرے مصرعے کے لئے یہ شرط نہیں آخری مصرعے میں زیادہ زور ہوتا ہے رباعی میں ایک ہی خیال کو بڑے مربوط انداز میں پیش کیا جاتا ہے۔ رباعی ایران کی خاص ایجاد ہے۔ بیشتر شعراء نے اس صنف میں طبع آزمائی کی ہے لیکن عمر خیام اور ابوالخیر کو شہرت دوام حاصل ہوئی۔

فرد یا افراد: یہ صنف بھی فارسی شاعری کے ساتھ مخصوص ہے جس میں شاعر طویل گفتگو کا خلاصہ صرف ایک شعر میں پیش کرتا ہے۔ چنانچہ شیخ سعدی اور حافظ شیرازی کے افراد فرد بہت مشہور ہیں۔

مخمس: وہ نظم ہے جس کے پہلے بند میں پانچوں مصرعے ہم قافیہ ہوتے ہیں اس کے بعد جس قدر بند کہے جائیں اُن کے چار مصرعے ہم قافیہ اور پانچواں مصرعہ پہلے بند کا ہم قافیہ ہوگا۔

در عشق تو اے صنم چنانم کز ہستی خویش در گمانم
 ہر چند کہ زارو ناتوانم گردست دہد ہزار جانم
 در پائے مبارکت فشانم

مسدس: وہ نظم کہلاتی ہے جس کے ہر بند میں چھ مصرعے ہوتے ہیں۔ ابتدائی چار مصرعے ہم قافیہ ہوتے ہیں۔ بقیہ دو مصرعوں کا قافیہ جدا گانہ ہوتا ہے، اور پھر ہر بند کے آخری دو مصرعے پہلے بند کے آخری دو مصرعوں کے ہم قافیہ ہوتے ہیں۔

جدّ تو سلطان کونین ست یعنی مصطفیٰ جدّ تو فاطمہ اُمّ امام مجتبیٰ
 جدّ دیگر حیدر صفدر علی مرتضیٰ ہم غریب وہم شہیدی چوں حسینؑ کر بلا
 در محبت ہر زماں گوئیم و باشد وردِ ما
 کالسلام اے حضرت شاہ خراساں السلام

قطعہ: اشعار کے اس مجموعہ کو کہا جاتا ہے جس میں ایک شعر کا مطلب دوسرے سے متعلق ہو۔ اس میں قصیدے کی طرح مطلع کے دونوں مصرعے ہم قافیہ ہونا ضروری نہیں ہے۔ البتہ قطع کے ہر شعر کا مصرعہ ثانی ہم قافیہ ہوگا۔ اس کے اشعار کی تعداد دو سے ایک سو ستر تک ہو سکتی ہے۔

گر ہمہ زرعِ جعفری دارد مرد بی تو شہ بر نگیرد گام
 در بیاباں فقیر سوختہ را شلغم پختہ بہ کہ نقرہ عام
 بھوکے کوروٹی کی ضرورت ہے اُسے خالص سونے سے کیا فائدہ، جنگل میں ایک فقیر کو شلغم اُبلے ہوئے مل جائیں تو وہ خالص چاندی سے کئی درجہ بہتر ہے۔

مثنوی: کے معنی دو والا کے ہیں چونکہ مثنوی کے ہر شعر میں دونوں مصرعے ایک قافیہ کے ہوتے ہیں گویا ہر شعر دو قافیوں والا ہے قافیہ کے اعتبار سے مثنوی کا ہر شعر جدا گانہ ہوتا ہے۔ لیکن مضمون مسلسل ہوتا ہے۔

رفیقاں قدر یکدیگر دانید مرادے ہم بجوئید ارتوانید
چرا با بخت خود چندیں ستیزم چرا از طالع خودی گریزم

قصیدہ: اشعار کا وہ مجموعہ کہلاتا ہے جس میں کسی کی تعریف یا مذمت ہو، اس کا مضمون مسلسل ہوتا ہے۔ اس کے مطلع کے دونوں مصرعوں کا قافیہ ایک ہوتا ہے۔ باقی اشعار میں ہر شعر کے دوسرے مصرعے کا قافیہ مطلع کے قافیہ کے مطابق ہوتا ہے۔

حافظ زجاں محب رسول سنت و آل او بریں سخن گواست خداوند اکبرم

☆☆☆

ذخیرۃ الفاظ (Glossary)

الف ”آ“		الف ”ا“	
الفاظ	=	معانی	
آفریدی	=	توپیدا کرنے والا	
آفریں	=	پیدا کرنے والا، شاباش	
اصحاب	=	صحابہ کرام، رسول اللہ کے ساتھی	
آھن	=	لوہا	
آلودہ	=	لتھڑا ہوا	
آئین	=	دستور، قانون	
آبدار	=	تیز چمکنے والی	
استمالت		لبھانا	
ایثار	=	قربانی	
اعتناء	=	توجہ	
افتادہ	=	گرا ہوا، پڑا ہوا	
اسراف کردن	=	فضول خرچی کرنا	
انرژئی	=	قوت، توانی	
اندیشہ کن	=	فلکر کر، سوچ	
الیم	=	دردناک، تکلیف دہ	
اسباب بازیہا	=	کھیلنے کے سامان، کھلونے	
انبار		ڈھیر، جمع کردہ	
اروسی	=	جوتا	
اسباب فرح	=	خوشیوں کا سامان	
اولوالعزم	=	بلند ہمت	
اکناف	=	گوشے، کنارے	
استدعا	=	گزارش، درخواست	
التفات	=	توجہ، خیال	
امتنان	=	شکریہ، احسان	
امام	=	پیشوا، رہبر	
اشکبار	=	آنسو سے تر	
اسرارِ ضمیر	=	دل کا بھید، راز	
ب		بلندی و پستی	
اوپنچ، نچ	=	اوپنچ، نچ	
بروئے	=	اُس پر	
بریں	=	اِس پر	
بہائے گراں	=	زیادہ قیمتی	
بُز	=	بکری	
بادہ	=	شراب	

پیدل = پیادہ	جنگل = بیشہ
ٹکڑا = پارہ	بنیاد = بنائی
کھانے کا روپیہ غذا کا پیشہ	بارش = باراں
ت	بام = بالا خانہ، کوٹھا
تیرہ = تاریک، اندھیرا	برق = بجلی، روشنی
تناول طعام = کھانا کھانا	باز کردن = کھولنا
تشکیل = بناوٹ، ساخت	برگ سوس = سوسن کے پھول کا پتا
تلف = نقصان، ضائع	چمنیلی کے پھول کی طرح
تعهد = وعدہ و فائی	بلا ناغہ = غیر حاضر ہوئے بغیر
تقسیم = مضبوط ارادہ	برخیز = اُٹھ
تکھاڑی = تیشہ	بو = خوشبو
ترسیل = بھیجنا	بگہہ = وقت
تاچند = کب تک	بادہ تند = تیز ہوا
تیغ = تلوار	بُستان = باغ
ج	بزی = زندگی گزار
جلب منفعت = فائدہ حاصل کرنا	بردمد = چمکتا ہے، اُگتا ہے
جگہ = جائی	پ
جر منفعت = فائدہ اٹھانا	پاداش = بدلہ
جام = پیالہ	پاسخ = جواب
جہہ = پیشانی	پُشت = پیٹھ، بھروسہ

خوک = سور	چ	چنگال = پنجه
خزاں = موسم بہار کی ضد، پت جھڑ	چوبدستی = لاٹھی، عصا	چرخ اخضر = نیلگوں آسمان
خانوادہ = خاندان	چندہ = منتخب شدہ، چنا ہوا	
خیانت = چوری کرنے والا	ح	
خسیس = تر، بھیگا ہوا	حریت = آزادی	
خنک = ٹھنڈا، سرد	حتماً = ضروری، یقینی	
خُم = بڑا مٹکا، شراب کا پیہ	حیاط = دیوار	
خستہ = تھکا ہوا، پریشان	حرص و طمع = لالچ، حل من مزید	
خرا بہ فرود = پرانی دیوار، کھنڈر	حیرت = تعجب	
خوی = عادت، فصلت	حالا = اب، اس وقت	
خط = رخسار، گال	حلقہ = گھیرا، مجلس	
خاکت = تیری مٹی	خ	
خنداں = ہنسی، مسکراہٹ		
د	خدمت آید = کام آنے والی چیز	
دانش = علم، عقل	خوشنود = راضی، خوش	
دانش آموز = علم سکھانے والا، معلم	ختم المرسلین = رسولوں کے ختم کرنے	
دوش = گزشتہ رات	والے آخری رسول	
دود = دھواں	خار = کانٹا	

دو دِ دل = آہ، دل سے نکلا ہوا دھواں	رقیب = دشمن
دریغ = کوتاہی، افسوس	ز
دیروز = گزرا ہوا کل	زغنی = ایک چیل
دور بین عکاسی = کیمرہ	زاری کردن = رونا
داور = خدا	زیاں = نقصان
دارالسرور = خوشیوں کا گھر	زشت = بُرا
دام = جال، نیٹ ورک	زود = جلدی
دُرج = ڈبیہ	زیارو = خوبصورت
دوام = ہمیشہ	س
دریاب = پانا، حاصل کرنا	سپردن = سونپنا، حوالے کرنا
دوش = شانہ، کندھا	ستمگار = ظالم
دل ریش = زخمی دل	سازگار = مددگار
دست گیر = مددگار	سراغ = پتہ، تلاش
ذوق = چاشنی، لذت	سنگین = سخت گرمی
ر	سرکار = مہتمم، مختار
رستگار = چھٹکارا، نجات	ش
روئیدن = اُگنا	شغال = کولا، گیڈر
ریگ = ریت، بالو	شعلہ بار = شعلے برسانے والا
رود = ندی	شعالہ ہوالہ = گر دا گر د پھرنے والا
	شعلہ
	شست = دھویا

عکس = تصویر	شمشیر = تلوار
عصیاں = نافرمانی، گناہ	شیریں = میٹھا
عروس البلاد = انتہائی خوبصورت شہر	ص
عبث = بے کار	صفا = روشنی، شفاف
عقب = پیچھے	صدازدن = آواز لگانا
عدم = نابود، نیستی، غیر موجود	صدی = سوسال
عرق = پسینہ	صدا = آواز، پکار
عذر پذیر = معافی قبول کرنے والا	ض
غ	ضم = ملانا
غبار = گرد، دھول	ضغیم = شیر
غبن = دھوکہ	ط
ف	طاہرین = پاک لوگ
فخر الاولین = اگلوں کے لئے فخر کا باعث	طائفہ = گروہ، جماعت
فلک = آسمان	طبیایں = ڈاکٹرس، معالج
فرنگی = انگریز	طاؤس = مور
فاسق = گنہگار، بدکار	ظ
فجور = گناہ، جرم، بدکاری	ظرف خاکروبہ = کچرا ڈالنے کا ڈبہ
فراق = جدائی	ع
فگار = زخم	عہد = زمانہ

گوئیم = ہم کہتے ہیں گل = پھول گردش = سیر و تفریح، ٹہلنا گل = مٹی گرسنہ = بھوکا گنج = خزانہ، دفتینہ گیتی = زمین، عالم گردش = چکر، گھومنا گلنار = سرخ پھول گوش = کان	ق قلم راندن = لکھنا، قلم چلانا قضیہ = فیصلہ، معاملہ، واقعہ قدح = پیالہ قعر ندلت = زلت و رسوائی کا گڑھا قدرے = تھوڑا
ل لوح = تختی لوح خاک = مٹی کی تختی یعنی زمین لابد = ضروری	ک کونین = دو جہاں کیفر = بدلہ، سزا کوشیدن = کوشش کرنا کاسہ = پیالہ، کٹورہ کثیف = گاڑھا، گندہ، میلہ کُلاہ = ٹوپی کشن راج ساگر = میسور میں موجود عظیم ڈیم کا نام کف = ہتھیلی کوکب = روشن ستارے گشت = مارا کرم خویش = اپنی مہربانی
م مایہ = پونجی، سرمایہ معراج = حضور صلی اللہ علیہ وسلم کا اللہ تعالیٰ کے دربار میں حاضری اور ساتوں آسمان کی سیر کرنا معراج میں بیچ وقتہ نمازوں کا تحفہ	گ گوہر = موتی، جوہر

ن	موشھا = چوہے
نیم بہاء = آدھی قیمت	مشاہیر = مشہور
ناراحت شدن = ناراض ہو جانا،	مہر جان = جشن
ناسپاسی = ناشکری	مصرف کردن = خرچ کرنا
نیکی = بھلائی، نیکی	میزان = ترازو
ندیم = دوست، ساتھی	مکارم اخلاق = اچھے اخلاق، بلند اخلاق
نہ چُنے، نہ اختیار کرے = نشاید	موجب = سبب، ذریعہ
راہ فرار، بھاگنا = نفور	مضرت = نقصان
شرمندگی = ندامت	محض = صرف
صدائیں = نواہا	می سوخت = جل اٹھا، جلتا ہے
یہ لفظ نگریستن مصدر سے نکلا ہے۔ نگر فعل امر ہے، دیکھ = ملاقات کیجئے	میل کنید = شکر یہ
نہیم، نہیں ہوں میں = نیم	مزاحم = ٹکرانے والا، مدبھیٹر
و	متعرض = آڑے آنے والا
وفور = زیادہ، کثیر	مراجعة = لوٹنا، واپس
ورطہ = بھنور	مواصلات = پہنچ، رسائی
ھ	مفقود = کھویا ہوا، گم شدہ
ہستی x نیستی = موجود x غیر موجود	مضائقہ = حرج چوں و چرا
ہر دم = ہر وقت	مژدہ = خوشخبری
ہیزم = لیکڑیاں	ماہ = چاند
ھنگامہ = تماشہ، بلوا	مجو = مت تلاش کر
خواہش، چاہت = ہوا	مشکبار = مشک سے لبریز، خوبصورت

☆☆☆